

INHOUD

INLEIDING	7
HET VOORSPEL	15
PARTNER VAN HET WESTEN	23
RUIS OP DE LIJN TUSSEN RUSLAND EN HET WESTEN	37
HET RUSSISCHE TRAUMA	45
DE HEROPBOUW VAN RUSLAND	61
SPLIJTZWAM OEKRAÏNE	71
DE BOM VAN MÜNCHEN	89
POETIN ZEGT NJET	99
RUSLAND TOONT ZIJN TANDEN	111
RELATIEHERSTEL ONDER OBAMA	127
DE TERUGKEER VAN POETIN	137
MAIDAN 2.0	161
DE EERSTE CONFRONTATIE	203
DE VERGETEN OORLOG	257
DE GROOTSCHALIGE INVASIE	299
UITPUTTINGSSLAG	353
DE ULTIEME DROOM VAN POETIN	393

• Sabetta (Jamal-Schiereiland)

RUSLAND

• Kamtsjatka

• Sint-Petersburg

• Jekaterinenburg

• Novosibirsk

• Kazan

• Tsjeljabinsk

• Nizjni Novgorod

• Moskou

• Beslan

Inleiding

Rusland en ik hebben wel wat gemeenschappelijk. Ik heb er drie jaar gewoond, heb er goede vrienden en ben het land in de voorbije 35 jaar als journalist van de VRT Nieuwsdienst van nabij blijven volgen. Al tijdens mijn eerste bezoek aan Rusland, toen nog de Sovjet-Unie, was ik verkocht. In volle glasnostperiode nam Joanka Prakken, een Nederlandse vriendin en VPRO-collega, me meteen na mijn landing in het toenmalige Leningrad mee naar een optreden van Televizor, een plaatselijke rockband. Met achter hen een Leninstandbeeld brachten ze keiharde rock met vlijmscherpe kritiek op het communisme. En in Moskou sloten we door in onze vinger te prikken een soort bloedverbond met kunstenaars die de loop van de Volgarivier naar Europa wilden ombuigen.

Alles leek mogelijk in die tijd, ook al kon er officieel niets. Prostitutie was officieel onbestaande, maar in de hotels voor vreemdelingen paradeerden de prostituees openlijk. Rusland was en is geen land van vrolijkheid, toch niet in het openbare leven. Ik heb in al die jaren bijna nooit iemand zien lachen in de metro. Maar wat een contrast als je Russen persoonlijk leerde kennen – dan kwam je terecht in een warm bad. Die contrasten hebben me altijd aangetrokken in Rusland.

Oekraïne en ik hebben ook wel wat gemeenschappelijk. In 1989 kon ik er samen met goede vriend Stefan Blommaert voor de eerste keer een maand verblijven op een taalcursus in Zaporizja. We legden er contact met een groep vrienden, contact dat we na een lange onderbreking in de aanloop naar de Russische invasie in Oekraïne weer zouden opnemen. Twee jaar later, eind 1991, was ik in Kiev getuige van het referendum over de Oekraïense onafhankelijkheid dat de grondvesten van de Sovjet-Unie onderuit zou halen. In de jaren daarna ben ik verschillende keren teruggegaan naar Oekraïne voor reportages. In 2014 was ik er ooggetuige van een bloedbad dat de geschiedenis van Europa zou veranderen, het neerschieten van tientallen betogers door de Oekraïense oproerpolitie. Er brak oorlog uit die tot op de dag van vandaag voortduurt. Mijn Oekraïense vrienden lijden zwaar onder die oorlog. Sommige mannen zijn het leger ingegaan en vechten tegen de Russen. Sommige vrouwen in de groep sloegen op de vlucht, anderen bleven.

Hoe vreemd het moge klinken, ook Vladimir Poetin en ik hebben een aantal zaken gemeenschappelijk. Sint-Petersburg, de stad waar ik een jaar heb gewoond en waar mijn beste Russische vrienden wonen, is mijn tweede thuisstad. De zoon van mijn lerares Russisch werkte toen voor Poetin in het stadsbestuur. Poetin is er geboren en getogen – Sint-Petersburg blijft zijn echte thuis, veel meer dan Moskou, waar hij geregeld moet zijn door zijn functie. We zijn beiden juristen, maar hebben daar eigenlijk nooit veel mee gedaan. Poetin begon bij de KGB, ik als journalist. Maar net door die gedeelde achtergrond merk ik in de uitspraken van Poetin soms een manier van denken die alleen juristen kunnen volgen. Onze carrière liep redelijk parallel. Poetin werd president in 2000; ik maakte vele reportages in het Rusland van Poetin en sprak er met voor- en tegenstanders van hem. Onze carrière had ook samen moeten eindigen in 2024: ik eind dat jaar met mijn pensioen, Poetin in mei, wanneer de nieuwe Russische president het van hem had moeten overnemen. Zo schreef de Russische grondwet voor – na zijn herverkiezing in 2012 kreeg hij nog twee termijnen van zes jaar. Maar Poetin zette de regels op z'n kop door de grondwet te wijzigen, waardoor zijn teller opnieuw op nul kwam. Ik daarentegen volgde gedwee de regels.

We hebben elkaar af en toe ontmoet. Ik herinner me nog altijd het bezoek aan zijn buitenverblijf (datsja) in Sotsji in het kielzog van toenmalig premier Yves Leterme. We stonden buiten te wachten op de premier die ons een interview had beloofd, toen Poetin gewoon voorbij wandelde, zonder bodyguards, en alleen in een klaarstaande auto stapte en wegreed. Wij mochten daar niet zijn, bleek achteraf. Het was zo surreëel dat niemand van de Belgische journalisten beseftte wat er gebeurde tot Poetin al in de auto was gestapt.

Ik stelde Poetin geregeld vragen op persconferenties, en hij antwoordde stevast beleefd en uitgebreid. Poetin is een uitermate verstandig iemand, die zijn dossiers tot in de puntjes kent. Hij kan ellenlange lijstjes van cijfers opdreunen, zeker als het gaat om de energie-export van Rusland die hij van zeer nabij volgt – hij beseft hoe cruciaal die is voor het land. Een keer heb ik hem uit zijn comfortzone kunnen halen toen ik hem in 2005 vroeg hoe hij kon garanderen dat Russisch gas niet gebruikt zou worden

als drukkingsmiddel tegen Europa. Hij was duidelijk niet opgezet met die vraag, die hij ook niet echt beantwoordde. Drie maanden later brak de eerste gascrisis met Oekraïne uit.

Ik heb nooit een een-op-eengesprek gehad met Poetin. Dat was wel gepland voor september 2005, voorafgaand aan zijn bilaterale bezoek aan België. Alles was geregeld, de vliegtuigtickets waren gekocht. Maar de grote baas in het Kremlin besliste het interview op het laatste moment te annuleren omdat hij vond dat Poetin in die periode al genoeg interviews had gegeven aan buitenlandse zenders. Het was een van de grootste ontgoochelingen in mijn carrière.

Als je Poetin persoonlijk ontmoet, heb je niet meteen de indruk dat je iemand tegenover je hebt die er niet voor terugdeinst tegenstanders te doden. Hij weet hoe hij mensen moet aanpakken en geruststellen – vermoedelijk een resultaat van zijn KGB-opleiding. Hij straalt zelfs een zekere vertrouwdeheid uit, hij lijkt iemand met wie je wel eens een pint zou kunnen drinken. Maar als je je daardoor laat inpakken, kom je bedrogen uit. Want Poetin is niet iemand die altijd de waarheid vertelt. Soms wel, vaak niet. Hij zal je zonder een greintje schuldbesef leugens op de mouw spelden. Die leugens zijn vaak zo geconstrueerd dat je er misschien op het eerste gezicht zelfs in zult geloven. Ze bevatten immers een mix van zaken die echt gebeurd zijn en andere die helemaal van de pot zijn gerukt. Zonder goede dossierkennis heb je niet meteen door waar de waarheid eindigt en de leugen begint.

Wij vinden dat problematisch – enfin, ik toch. Iemand die geregeld liegt, verliest mijn vertrouwen. Want dan twijfel je aan alles wat die persoon zegt. Maar Russen vinden liegen helemaal geen probleem: ze gebruikten het als een overlevingstactiek tijdens de communistische periode. Oprecht uitkomen voor alles wat je denkt, was toen geen goede methode om het lang vol te houden. In het openbare leven leefden de mensen in een constante leugen, alleen in de privésfeer konden ze de waarheid vertellen tegen vrienden die ze echt vertrouwden. En dan nog kon het misgaan. Liegen was toen een strategie, en dat is het nog steeds voor de bewoners van het Kremlin. Er is zelfs een apart woord voor in het Russisch, вранье (vranjo): liegen terwijl

iedereen weet dat je liegt, maar niemand er een punt van maakt. Het komt er dan meestal op aan te ontcijferen wat je gewoon kan negeren als leugen, en wat de reële intenties zijn van de spreker. Dat vraagt een specifieke kennis van de Russische gewoontes en cultuur. En dat maakt de relaties tussen Rusland en het Westen er niet eenvoudiger op.

Het is belangrijk door de leugens heen Poetins werkelijke bedoelingen te zien, want hij is en blijft een rationele leider. Hij is daarin misschien wel het tegenbeeld van Donald Trump, die van zijn wispelturigheid zijn handelsmerk heeft gemaakt. Poetin laat zich niet leiden door zijn gevoelens maar door zijn verstand. Sommigen beweren zelfs dat hij geen gevoelens heeft, hoewel ik dat betwijfel. Hij hecht bijvoorbeeld veel belang aan vriendschap. Af en toe toont hij dat hij helemaal niet om kan met verraad. Voor verraders heeft hij geen genade, dat hebben ex-spionnen zoals Skripal kunnen ervaren.

Maar zijn buitenlands beleid is redelijk voorspelbaar. Zo kon je de grootschalige invasie in Oekraïne zien aankomen, als je de rode lijnen in zijn buitenlands beleid zag. Over de uitgangspunten van dat buitenlands beleid kan je serieuze twijfels hebben, maar om Poetins redenering te kunnen begrijpen moet je ze wel doorgronden. Je moet als het ware in het hoofd van Poetin kruipen. Ik kan begrijpen dat niet iedereen daar zin in heeft, maar Rusland is nu eenmaal onze grote buur en zal niet verhuizen. Hoe beter je de intenties van je buur kent, hoe eenvoudiger het is om conflicten te vermijden.

Zo is ook het idee van dit boek ontstaan. Al van tijdens zijn aantreden als Russische president streeft Poetin een droom na: Rusland weer een grootmacht maken die naar het voorbeeld van het Russische imperium in de negentiende eeuw zijn invloed laat gelden in Europa. De ultieme droom van Poetin lijkt zelfs verder te gaan: van Rusland de dominante kracht maken in Europa. Dat verklaart ook de grootschalige invasie in Oekraïne. Want zonder Oekraïne kan Rusland geen imperiale ambities koesteren in Europa. Het ultieme doel van Poetin is niet de controle verwerven over Oekraïne, maar de veiligheidsstructuur van Europa hertekenen met een dominante rol voor Rusland.

De eerste twee ambtstermijnen bleef die droom veeleer op de achtergrond omdat Poetin goede relaties had met zijn westerse collega's. Als hij zich kritisch uitliet, werd dat vaak veronachtzaamd en niet echt ernstig genomen. Zoals de Amerikaanse president Obama ooit zei: Poetin gedraagt zich soms als een verveelde leerling achteraan de klas. Met andere woorden: geef er niet te veel aandacht aan, want dat stimuleert dat gedrag alleen maar.

Na zijn herverkiezing in 2012 streeft Poetin zijn droom veel openlijker na. De relaties met zijn westerse collega's zijn langzaam verzuurd. Tegelijk heeft hij veel zelfvertrouwen gewonnen, zowel door jarenlang aan de macht te zijn als door de snelle ontwikkeling die Rusland heeft meegemaakt, zeker tijdens Poetins eerste twee ambtstermijnen. Dat legde meteen ook de basis voor de blijvende grote populariteit die hij bij de Russen geniet. Waar hij in het begin van zijn presidentschap, toen Rusland nog een zwakke positie had, nog verplicht was zich wat onderdaniger op te stellen tegenover het Westen, voelt hij zich sinds zijn herverkiezing klaar om de confrontatie aan te gaan en zijn droom ten uitvoer te brengen.

In dit boek wil ik de droom van Poetin verduidelijken en de gevolgen ervan in de voorbije 25 jaar van zijn presidentschap nagaan. Zijn droom is voor mij het sleutelement om te begrijpen waarom we sinds 2022 een omvangrijke oorlog kennen tussen de twee grootste landen van het Europese continent. Ik probeer tijdens die zoektocht zoveel mogelijk mijn persoonlijke ervaringen te verwerken, in Rusland, in Oekraïne, maar ook tijdens grote internationale bijeenkomsten die ik de afgelopen tientallen jaren kon bijwonen als journalist van VRT NWS.

Ik wil alvast de hoofdredactie en de collega's van VRT NWS bedanken voor de samenwerking en het vertrouwen tijdens deze boeiende en ook intense nieuwsperiode. Als journalist van de Vlaamse publieke omroep kon ik op plaatsen geraken waar je anders nooit toegang toe krijgt. Sinds 1 januari 2025 kan ik het nieuws met wat meer afstand volgen en dat gaf meteen ook ruimte om dit boek te schrijven. Maar zonder blijvende toegang tot het VRT-archief was ik er niet in geslaagd om alle herinneringen weer op te diepen.

Een speciaal woord van dank ook voor alle fixers waar ik mee heb samengewerkt. Zij zijn de vergeten helden die een belangrijk aandeel hebben in wat je als journalist in een vreemd land kan verwezenlijken. In de eerste plaats denk ik daarbij aan Katerina Malofejeva, mijn jarenlange vaste fixer in Oekraïne, en Evgeny Roedny, met wie ik vele jaren lang ettelijke reportages in Rusland heb gemaakt. Beiden zijn goede vrienden geworden.

Maar in de eerste plaats ben ik dank verschuldigd aan mijn vrouw Karin Meulemans. Zij heeft zich vaak moeten aanpassen aan de hectische wereld van de journalistiek die afspraken voortdurend doorkruist. Zij heeft me nooit belet om naar gevaarlijke zones te gaan, ook al zorgt dat altijd voor veel extra spanning, zeker als je ver weg en vaak ook lange tijd onbereikbaar bent. De voorbije maanden was ik vaak ook mentaal afwezig omdat ik volop met dit boek bezig was. Onze droom is begonnen in Rusland waar we elkaar hebben ontmoet en waar we begin jaren negentig hebben gewoond. De droom van Poetin is in dezelfde periode gerijpt, toen Rusland in chaos verviel en zijn rol in de wereld kwijtspeelde.

HET VOORSPEL

